

УДК 811.161.2:388.147

Ф 32

Олександра ФЕДОРОВА

РОЗВИТОК АУДИТИВНИХ УМІНЬ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ПІДГОТОВЧОМУ ВІДДІЛЕННІ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН

У статті розглянуто та проаналізовано основні види вправ для розвитку аудитивних умінь в процесі вивчення мови, виокремлено ті з них, що доцільно використовувати в процесі вивчення української мови інокомунікантами. Текстові повідомлення, що сприймаються на слух, повинні за складністю відповідати рівню психологічної та лінгвістичної підготовки іноземного студента. Аудіювання інокомунікантами потоку українського мовлення належить до вмінь, які неможливо сформуванати раз і назавжди і які потребують постійної практики, чіткого керівництва та контролю за процесом їх формування з боку викладача.

Ключові слова: аудитивні вміння, комунікативні вправи, підготовчі вправи, фонематичний слух, інтонаційний слух.

Постановка проблеми. Навчання української мови іноземних громадян належить до актуальних, практично необхідних і важливих питань сьогодення. Оволодіння українською мовою іноземцями, що планують навчатися у вищих навчальних закладах України, починається на підготовчому факультеті. Протягом року, згідно із Загальноосвітнім стандартом з української мови як іноземної, необхідно опанувати початковий (A1) і базовий (A2) рівні володіння українською мовою та досягти I середнього рівня володіння українською мовою (B1), що дасть змогу вступити на перший курс ВНЗ за обраною спеціальністю. Кожен з цих рівнів містить чіткі вимоги до сформованості мовленнєвих умінь, зокрема аудитивних.

Аналіз наукових досліджень. Проблемі важливості формування та розвитку аудитивних умінь присвячена значна кількість праць у методиці викладання іноземних мов (Н.Д. Гальскова, М.І. Гез, Н.В. Слухіна, М.В. Ляховицький, С.Ю. Ніколаєва, Є.І. Пассов, Г.М. Рогова, В.Л. Скалкін,

О.М. Соловова, А.М. Щукін та ін.). Лінгводидактичні аспекти навчання аудіювання розглядаються у дослідженнях Л.І. Апатової, М.Л. Вайсбург, М.Г. Гоцкіна, І.П. Гудзик, Н.В. Єлухіної, Н.Є. Жеренко, Л.Ю. Куліш, Т.О. Ладиженської, О.Б. Метьюлкіної, Б.П. Следникова, Н.С. Харламової, Г.Т. Шелехової та ін.

Серед праць, присвячених вивченню окремих аспектів формування аудитивних умінь, слід відзначити монографії І.П. Гудзик, дисертації О.В. Кміть, О.В. Старостенко, С.В. Цінько. Більшість методистів поділяють вправи для розвитку аудитивних умінь на підготовчі та мовленнєві (М.Л. Вайсбург, Н.О. Висотська, М.І. Гез, Н.В. Єлухіна, Н.І. Соболева, Л.П. Ткаченко та ін.).

Мета статті: розглянути та проаналізувати представлені в методиці класифікації та типи вправ для розвитку аудитивних умінь з метою впровадження їх у процес навчання української мови на підготовчому відділенні для іноземних громадян.

Формування такого мовленнєвого вміння, як аудіювання, – складний і довготривалий процес, у якому першочергове значення має оптимальний вибір вправ. На думку В.Л. Скалкіна, традиційною є двокомпонентна система вправ. Всі вони, відповідно до етапу становлення аудіювання, поділяються на два типи. Суть першого типу вправ (їх називають по-різному – мовні, підготовчі, аспектні, тренувальні, первинні, елементарні, некомунікативні тощо) полягає у багаторазовому і варіативному повторенні іншомовної форми, що відповідає заданому змісту. Метою другого типу вправ (так званих мовленнєвих, власне мовленнєвих, комунікативних, ситуативних, синтетичних, творчих тощо) є формування і реалізація власне змісту в іншомовній формі [1].

Є.І. Пассов пропонує поділяти вправи для розвитку аудитивних умінь та навичок на два типи: неспеціальні, які мають іншу мету (не навчання аудіювання), але водночас розвивають вміння сприймати мовлення на слух, і спеціальні вправи [2, 190 – 191].

С.Ю. Ніколаєва у системі вправ для навчання аудіювання також виділяє дві підсистеми:

- некомунікативні (вправи на сприйняття, впізнавання чи розрізнення звуків, тону лексичної одиниці, граматичної структури);
- умовно-комунікативні вправи на аудіювання повідомлень, запитань, наказів тощо, на рівні фрази, а також спеціальні вправи, скеровані на розвиток мовленнєвих механізмів аудіювання (випереджувальне прогнозування, увага, аудитивна пам'ять та осмислення).

Друга підсистема включає умовно-комунікативні (аудіювання повідомлень на рівні понадфразової єдності) і комунікативні (аудіювання тексту з метою отримання інформації) вправи [3, 132 – 134].

О.М. Соловова виділяє у системі вправ для розвитку аудитивних умінь такі елементи:

– повторення іншомовного потоку мовлення за диктором (під час паузи чи синхронно);

– вправи для розвитку мовленнєвого слуху (навчальні відеофільми, аудіювання із зоровою опорою);

– вправи для тренування пам'яті (погодитись із твердженням або заперечити його після прослуховування тексту; прослухати повідомлення, а потім порівняти його з друкованим варіантом і знайти розбіжності; прослухати слова і згрупувати їх за певним принципом чи ознакою; прослухати слова і повторити тільки ті з них, що стосуються певної теми);

– вправи для тренування випереджувального прогнозування (підібрати якомога більше визначень до слів; скласти можливі словосполучення з іменниками / дієсловами / прикметниками / прислівниками; визначити зміст за заголовком, ілюстраціями, ключовими словами, питаннями тощо) [4].

Н.Д. Гальскова поділяє вправи для формування аудитивних умінь на чотири групи:

– вправи, що готують до сприймання тексту (оголошення типу тексту, який буде прослуховуватися; переклад незнайомих слів, що є важливими для розуміння змісту тексту; демонстрація малюнків, фотографій, схем, які інформують про зміст тексту; подання списку ключових фраз тощо);

– вправи, що супроводжують слухове сприймання аудіотексту (визначити тип тексту; відповісти на питання щодо загального змісту тексту; обрати із запропонованих варіантів той, що відповідає змісту тексту; заповнити схему, таблицю);

– вправи репродуктивно-продуктивного характеру, що базуються на прослуханому тексті (переказ тексту ланцюжком, окремими пунктами плану, оцінка подій, вчинків героїв з опорою на ключові слова/речення, інтерпретація заголовку, вибір заголовку з опорою на зміст тексту тощо);

– вправи продуктивного характеру, що базуються на прослуханому тексті (коментування, обговорення, інтерпретація питань, що висвітлюються в тексті без опори на вербальні стимули) [5].

Відповідно до вимог, сформульованих Н.К. Скляренко, система вправ для розвитку аудитивних умінь у іноземних слухачів підготовчого відділення повинна складатися з урахуванням принципів комунікативності, вмотивованості, наявності навчально-комунікативної ситуації та її новизни; завдання до вправ повинні мати професійне спрямування [6].

Перед безпосереднім виконанням системи вправ доцільно провести попередню перевірку базових здібностей інокомунікантів до аудіювання українського мовлення:

– здібності до імітування (пропонуються незнайомі слова, які потрібно повторити після одно- або дворазового пред'явлення);

– перевірка слуху (подаються пари однакових та різних звуків: б-б, б-п, о-у, у-у. Завдання – визначити, які звуки почули інокомуніканти);

– мовний здогад (студенти слухають незнайомі речення (текст), куди включено 2 – 3 слова, які можна впізнати (інтернаціональні слова, числівники тощо);

– увага (студенти декілька хвилин дивляться на малюнок, потім розповідають, що запам'ятали).

Для формування фонематичного слуху та механізму внутрішнього проговорювання доцільними будуть вправи «Слухайте – повторюйте!», «Слухайте – називайте!».

Для розвитку інтонаційного слуху і механізму сегментації мовлення корисні вправи, пов'язані із членуванням фраз на синтагми, трансформацією інтонації, відповідями на питання.

Для розвитку механізму оперативної пам'яті використовуються вправи на повторення рядів слів у певній послідовності.

Вправи для розвитку механізму ідентифікації понять пов'язані із знаходженням значення слова, впізнаванням слова із вказаним означенням, із синонімічними і антонімічними замінами.

Для формування механізму випереджувального прогнозування та розвитку мовної здогадки використовуються вправи на словотворення, утворення слів, що належать до різних частин мови (іменників від дієслів, прикметників від іменників тощо), пояснення значень нових слів за їхніми елементами; утворення словосполучень; закріплення мовленнєвих ситуацій, прогнозування змісту тексту чи його продовження за заголовком, зачином тощо.

У процесі розвитку в інокомунікантів аудитивних умінь на початковому етапі вивчення української мови як іноземної найбільш ефективними, на нашу думку, будуть такі типи завдань:

– слухайте пари слів, поясніть, однакові ці слова чи ні (дім – дим, рік – сік, син – сон, бик – бік);

– слухайте числівники і позначте почуті на бланку зі списком відповідей;

– слухайте фрази, позначте у списку почуті імена (Олена вивчає українську мову);

– визначте на слух слова, що римуються (наприклад: пляшка, ніж, чашка; роблю, хочу, люблю);

– слухайте фрази, позначте у бланку відповідей почуті назви фруктів, овочів (Я завжди купую банани);

– повторюйте склади і слова за диктором, зверніть увагу на вимову (ла-ля, лаг-ляк, сир-син);

- слухайте питання, позначте у бланку правильні відповіді (Котра година? – Зараз холодно. Зараз друга година. О другій годині);
- диктант: прослухайте текст і спробуйте зрозуміти його зміст, знову прослухайте текст і запишіть його;
- прослухайте ряд слів, запишіть тільки ті, що відповідають заданій темі (тема оголошується попередньо і записується на дошці);
- прослухайте слова і складіть з них речення;
- прослухайте фрази і з'єднайте їх у речення (Брат читає. – Сестра читає. – Брат і сестра читають.);
- прослухайте і повторіть за диктором речення (приблизно 10 слів: Зараз я навчаюсь в Івано-Франківському національному медичному університеті);
- прослухайте фразу, додайте до неї ще одну, пов'язану за змістом (Я іноземний студент. – Я іноземний студент. Моя батьківщина – Йорданія);
- у діалозі зіграйте роль одного з героїв;
- прочитайте ключові слова і назвіть тему, якій буде присвячений аудіотекст. Прослухайте текст і перевірте правильність відповіді (слова: дощ, холодно, хмарно, вітер, температура + 8; тема: «Погода»; текст: Завтра в Івано-Франківську буде хмарно і холодно. У другій половині дня ітиме дощ. Вітер північно-західний. Температура + 8).

Ми пропонуємо такі типи вправ для розвитку аудитивних умінь на базовому і I середньому рівні володіння українською мовою:

- аудіозаписи текстів чи діалогів із завданнями (дайте відповіді на питання, правда/неправда, пошук правильних відповідей, пошук деталей, запис відомих слів, переказ реплік учасників діалогу тощо);
- аудіозаписи із візуальним паперовим матеріалом (портрети, міські пейзажі, натюрморти, про які йдеться в аудіозаписі; потрібно зрозуміти, що в описі не відповідає малюнку; розкласти ряд малюнків в такій же послідовності, у якій вони описані);
- пісні (слухаємо, записуємо, співаємо);
- розуміння вказівок викладача, які треба виконати (встати, обернутися, підняти руку, закрити підручник, зробити два кроки тощо);
- студенти слухають один одного (один диктує розклад або номер телефону, інший записує);
- аудіозапис із візуальною опорою (подивитися і прослухати уривок фільму, потім відповісти на запитання; прослухати аудіотекст без зображення і здогадатися, що відбувається на екрані, перевірити; подивитися уривок, спрогнозувати розвиток подій).

Висновки. Таким чином, вправи для формування аудитивних умінь забезпечують можливість взаємодії з іншими видами мовленнєвої діяльності, передовсім – з говорінням. Текстові повідомлення, що сприймаються на слух, повинні за складністю відповідати рівню психологіч-

ної та лінгвістичної підготовки іноземного студента. Аудіювання інокомунікантами потоку українського мовлення належить до вмінь, які неможливо сформувавши раз і назавжди і які потребують постійної практики, чіткого керівництва та контролю за процесом їх формування з боку викладача.

Перспективу подальших розвідок у даному напрямку вбачаємо у створенні системи вправ для розвитку аудитивних умінь відповідно до етнічного складу групи з урахування особливостей фонематичної рецепції.

Література

1. Скалкин В.Л. Системность и типология упражнений для обучения говорению / В. Скалкин // Иностранные языки в школе. – 1979. – № 2. – С. 19 – 24.
2. Пассов Е.И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению / Е.И. Пассов // Рус. яз. – 1989. – 276 с. – С. 190 – 191.
3. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підручник [для студентів вищих закладів освіти] / керів. авт. кол. С.Ю. Ніколаєва. – К. : Ленсвіт, 1999. – 320 с.
4. Соловова Е.Н. Методика обучения иностранным языкам : Базовый курс лекций. Пособие для студентов пед. вузов и учителей / Е.Н. Соловова. – М. : Просвещение, 2002. – 239 с.
5. Гальскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам : пособие для учителя / Н.Д. Гальскова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : АРКТИ, 2003. – 192 с.
6. Складенко Н.К. Сучасні вимоги до вправ для формування іншомовних навичок і вмінь / Н.К. Складенко // Іноземні мови. – 1999. – № 3. – С. 3 – 7.
7. Елухина Н.В. Обучение слушанию иноязычной речи / Н.В. Елухина // Иностранные языки в школе. – 1996. – № 5.
8. Вишневський О.І. Методика навчання іноземних мов : навч. посіб. / О.І. Вишневський. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2011. – 206 с.

Федорова Александра. Развитие аудитивных умений в процессе изучения украинского языка на подготовительном отделении для иностранных граждан. В статье рассмотрены и проанализированы основные виды упражнений для развития аудитивных умений в процессе изучения неродного языка и выделены те из них, которые целесообразно использовать в процессе изучения украинского языка инокомунікантами. Текстовые сообщения, воспринимаемые на слух, должны по сложности соответствовать уровню психологической и лингвистической подготовки иностранного студента. Аудирование инокомунікантамы потока украинской речи относится к умениям, которые невозможно сформировать раз и навсегда и которые требуют постоянной практики, четкого руководства и контроля за процессом их формирования со стороны преподавателя.

Ключевые слова: аудитивные умения, коммуникативные упражнения, подготовительные упражнения, фонематический слух, интонационный слух.

Fedorova Olexandra. Development of Listening Skills throughout the Process of Studying Ukrainian Language at the Preparatory Department for Foreign Citizens. The article analyzes the main types of exercises for developing listening skills throughout the learning process; those of them are singled out, that are expedient to be used during the process of studying Ukrainian language. Text messages, perceived by the ear, should correspond to foreign student's level of psychological and linguistic training. Listening belongs to the skills that can't be formed once and for all, that need continuous practice, distinct checking and control of the formation process from the lecturer's side.

Keywords: listening skills, communicative exercises, preparatory exercises, phonemic hearing, intonation hearing.

Одержано 26.05.2015